

UDK 808.62–311

Izvorni znanstveni rad

Primljen 26. ožujka 1999.

Prihvaćen za tisak 22. prosinca 1999.

Danijel Alerić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Strossmayerov trg 2
10000 Zagreb

Problem imena predjela Turopolja

*Prešed je, prešed
pisani Vuzem;
došed je, došed
zeleni Juraj
iz zelene gore
vu to ravno pole.*

(Nepoznati pučki pjesnik)¹

Ova rasprava započinje potrebnom raspravom o izgledu i granicama predjela Turopolja. Zatim se u njoj predstavljaju potvrđeni oblici imena toga predjela pa iznose, podvrgavaju kritici i odbacuju dosadašnja mišljenja o njegovu porijeklu, među njima i ono koje je zagovarao Petar Skok. Na kraju se u njoj dokazuje da u tome imenu živi uspomena na sjevernotalijanske ili retoromanske ivanovce kojima Turopoljci mnogo duguju.

1. Koji se predio zove tim imenom

Polazeći, bez sumnje, najviše od činjenice da se u imenu predjela Turopolja blizu Zagreba, koje danas živi u izvornim oblicima *Turopolje* i *Turopole*, jasno razabire imenica u izvornom obliku *polje* ili *pole*, geograf Milan Šenoa u početku 20. st. najprije zaključuje da je tim imenom prvotno morala biti označivana nizina, ali ne ona prisavska, nego ona u poriječju rijeke koja je u gornjem toku poznata pod imenom *Lomnica*, a u donjem toku pod imenom *Odra*. To pretpostavljeno

¹ Citirani su stihovi zabilježeni po kazivanju devedesetogodišnje Ane Cvetnić iz Mraclina u Turopolju.

prvotno Turopolje – on ga u početku zove Turopoljem "u širem smislu" – na kraju definira ovako: "Prema tome je Turopolje nizina, koja je na sjeveroistočnoj strani vrlo niskim razvođem odijeljena od Save, a na jugozapadnoj se strani lagano uzdiže prema Vukomeričkim goricama."² Pri tom bi se moglo uzeti da mu je ta nizina dopirala prema sjeverozapadu čak do u blizinu potoka Starče, a prema jugoistoku čak do rijeke Kupe. Taj je zaključak, svakako, u skladu i s njegovom odmah zatim iznesenom tvrdnjom da Vukomeričke gorice počinju "prevalom kod Rakovpotoka pa se protežu prema jugoistoku sve do Kupe".³

Dakako, Šenoa u istoj prilici govori i o izgledu i granicama predjela koji je u njegovo vrijeme označivan imenom *Turopolje*, ali, razumije se, uglavnom u školovanoj zagrebačkoj sredini i u tekstovima koje nisu pisali Turopoljci. To mu se Turopolje – on ga u početku zove pravim Turopoljem, a kasnije Turopoljem "u užem smislu riječi" – sastoji, zanimljivo, od Polja (očito, jednostavnije ime Turopolja) i Vrhovlja (drugo ime Vukomeričkih gorica), a "proteže se u spodobi polumjeseca koji je široko otvoren prema jugu". Po njemu ono "započinje... na Vrhovlju južno od mjesta Gustelnice i Dubranca, onda ide nešto prema istoku do Velike Gorice, a na jugoistok sve do ispod Peščenice".⁴ Granice mu, dakle, ne opisuje na zadovoljavajući način. Ali, puno je važnije da Šenoina definicija tih granica ipak jasno upućuje na zaključak da je Polje pa, dakle, i Turopolje u Šenoino vrijeme bilo dosta kraće od onoga Šenoina prvotnoga Turopolja. Dokle se je po Šenoi preciznije protezalo prema sjeverozapadu i jugoistoku, može se zaključivati po dvjema njegovim usputnim primjedbama: 1. kako se u njegovu prikazu turopoljskih tekućica kaže da rijeka Lomnica "ulazi ispod Male Mlake u Turopolje",⁵ može se uzeti da mu je na sjeverozapadu Polje ili Turopolje dopiralo do granice između Čeha i Male Mlake; 2. kako se u njegovoj definiciji kaže da se Turopolje prema jugoistoku proteže "sve do ispod Peščenice" i kako se

² Usp. E Laszowski, V. Deželić i M. Šenoa, *Plemenita općina Turopolje*, str. 3-5 (cjelovite naslove djela spomenutih u bilješkama, od kojih se u njima obavezno donosi samo prva riječ, a i druge potrebne bibliografske podatke treba potražiti u priloženom *Popisu citiranih djela*).

³ *Ib.*, str. 5.

⁴ *Ib.*, str. 3. i 7.

⁵ *Ib.*, str. 6.

malo zatim u okviru Turopolja spominje i "Turopoljski lug do Odre",⁶ treba uzeti da mu je na jugoistoku Polje ili Turopolje dopiralo do Leke-
ničkoga potoka.

Tko bi nakon toga Šenoina opisa Turopolja u početku 20. st. mogao uvjerljivo odgovoriti na pitanje kada je i zašto je opseg onoga Šenoina prvotnoga Turopolja bio tako drastično skraćen? Ako se još znade da na hrvatskom i posebno na hrvatskom kajkavskom području imenica *polje* ili *pole* živi ne samo u značenju 'oveća, prirodno ograničena obradiva ravnica', koje je Šenoa imao na umu kad je pisao o prvotnom Turopolju, nego i u značenju 'dio oveće obradive ravnice u nečijem vlasništvu (stvarnom ili nominalnom)', onda se mora reći da Šenoino mišljenje o opsegu prvotnoga Turopolja ne izgleda dosta uvjerljivo.

Kad je u novije doba geograf Vladimir Blašković pisao članak o Turopolju za *Enciklopediju Jugoslavije*, nije ni trebao razmišljati o izgledu i granicama prvotnoga Turopolja. Današnje se Turopolje u tome članku definira kao "izdužena nizinska mikroregija u Hrvatskoj, između Save na istoku i sjeveru, Kupe na jugu i Vukomeričkih gorica na zapadu".⁷ Istina, drugi dio te definicije donekle zbunjuje, ali, zanimljivo, najviše zbog nedovoljno preciznih oznaka strana svijeta. Zaključuje li se po njezinu prvom dijelu i po sadržaju članka u kojem je objavljena, ona je u cjelini očito trebala glasiti ovako: *Turopolje je izdužena nizinska mikroregija u Hrvatskoj, između Save na sjeveroistoku, Kupe na jugoistoku i Vukomeričkih gorica na jugozapadu*. Tako ispada da se u najpristupačnijoj definiciji današnjega Turopolja ne kaže dokle se taj predio proteže prema sjeverozapadu. Ali, kako Blašković u svom članku među većim turopoljskim naseljima spominje i naselje Odru, može se zaključivati da se po njemu, kao i po Šenoi, Turopolje u novije doba proteže prema sjeverozapadu do granice između Čeha i Male Mlake. Taj je zaključak posve realan jer je u skladu i s onim što se danas misli u tim dvama posljednjim naseljima.⁸ S druge strane, Blaškovićeva tvrdnja u definiciji da se Turopolje "na istoku i sjeveru" (upravo na sjeveroistoku) proteže do Save, a "na jugu" (upravo na jugoistoku) do Kupe ne izgleda dosta realno. Njoj se opire činjenica

⁶ *Ib.*, str. 7.

⁷ Usp. V. Blašković i J. Šidak, *Turopolje*, str. 389.

⁸ Tako, npr., i po kazivanju Nikole Jandraša iz Donjih Čeha i po kazivanju Jurja Krpičaka iz Male Mlake Čehi ne pripadaju Turopolju, a Mala Mlaka pripada.

da se i u neprijepornom Turopolju i u susjednoj Posavini sve do Kupina ušća ta Posavina ne smatra dijelom Turopolja,⁹ a onda i činjenica da se močvarno-poplavno područje oko donjega dijela rijeke Odre (sve od Lekeničkoga potoka) zove Odranskim poljem.¹⁰

Šta se u neprijepornom Turopolju i bližoj okolini može u današnje doba još čuti u vezi s granicama toga predjela? Zanimljivo je da u turopoljskim Kučama jugoistočno od Velike Gorice živi čak i svojevrsna definicija Turopolja, vrijedna spomena bez obzira na to što je, kako izgleda, nastala u turopoljskim školskim klupama. Po kazivanju Kućanke Anice Lučić (rođ. Čunčić) ona glasi ovako: "Turopolje je od Zagreba do Siska i od Vukomeričkih gorica do Posavine."¹¹ Naravno, ne smije se uzimati da je ona i u cjelini vjeran odraz mišljenja neprijepornih Turopoljaca. I sama njezina prenositeljica i njezini bližnji u Kučama prihvaćaju u njoj tvrdnju da se Turopolje prostire "od Vukomeričkih gorica do Posavine", pa uvjetno i tvrdnju da se prema sjeverozapadu prostire do Zagreba (ako to znači da se prostire otprilike do Novoga Zagreba), ali nikako i tvrdnju da se prema jugoistoku prostire do Siska. Pri tom je zanimljivo da se međusobno ipak ne slažu dokle se Turopolje prostire prema jugoistoku: do potoka Bune, do sela Peščenice ili do Lekeničkoga potoka. Da se o Turopolju slično misli i na području Vukomeričkih gorica, može se zaključivati po onome što usmeno iznose – neovisno jedan o drugome – Alojz Kolarec iz Kravarskoga (koji pamti da su Vukomeričke gorice službeno nazivane i Kravarskim goricama) i Franjo Trputeć i Franjo Kušević iz Dubranca (koji, naravno, znaju da se je njihovo selo nalazilo u povijesnoj turopoljskoj općini). Oni bez kolebanja tvrde da je Turopolje ravnica

⁹ Na tu činjenicu upućuje npr. kazivanje autohtone Turopoljke Anice Lučić (rođ. Čunčić) iz Kuća i ovih autohtonih Posavaca: Ivana Bereka i Josipa Bedekovića iz Kosnice, Marijana Hapača iz Šćitarjeva i Ivana Slivaka iz Bukevja. Na nju na svoj način upućuje i ova rečenica koja je zabilježena u Leknenu jugoistočno od Šćitarjeva i objavljena kao potvrda jedne akcenatske osobine: "Nāše sēlē nēje Tūropolu, ðne je Pōsavine." (Usp. A Šojat, *Turopoljski govori*, str. 383.)

¹⁰ Usp. J. Modestin, *Turopolje*, str. 926; V. Blašković i J. Šidak, *Turopolje*, str. 389.

¹¹ Upada u oči da se prvi dio te definicije uglavnom podudara s tvrdnjom u *Narodnoj enciklopediji* da je Turopolje u širem značenju "zapadni dio Posavine, od niže Zagreba do Siska" (usp. J. Modestin, *Turopolje*, str. 926), odnosno s tvrdnjom u *Rječniku JAZU* da je Turopolje "zapadni dio Posavine niže Zagreba do Siska" (usp. *Rječnik JAZU*, s. v. *Turopolje*).

podno Vukomeričkih gorica, s time da se po prvom od njih ta ravnica proteže prema sjeverozapadu otprilike do ceste Remetinac – Kupinački Kraljevac (u nj ipak ne uključuje tih dvaju naselja), a prema jugoistoku "nekako do Peščenice". To im ujedno znači da se ni Kravarsko ni Dubranac nikako ne nalaze u Turopolju, nego na Vukomeričkim goricama. Obje njihove tvrdnje dobivaju na težini ako se uzme u obzir i njihova primjedba da "đni u nizini" zovu Vukomeričke gorice imenima *Vrhovje* i *Bregi*, a svoje susjede na tome brdovitom području imenima *Vrhovci* (ili *Vrvci*) i *Brežani*.¹²

Na kraju se može s pravom zaključiti da se Turopoljem izvorno zove dio ravnice između Samobora i Siska koji se prostire po širini od Vukomeričkih gorica na jugozapadu do odarsko-savske vododijelnice na sjeveroistoku, a po dužini približno od linije Čehi – Kupinački Kraljevac na sjeverozapadu pa najdalje do Lekeničkoga potoka na jugoistoku.

2. Potvrde imena toga predjela

Koliko je dosad poznato, ime se predjela Turopolja prvi put pojavljuje g. 1334, u popisu župa zagrebačke biskupije što ga je sastavio gorički arhidakon Ivan. Zabilježeno je u ovom užem kontekstu: "Item ecclesie de campo Turouo et de Odra sancti Georgii."¹³ Taj kontekst, u kojem ni očiti dvoznačni toponim *Odra* (tekućica i naselje u Turopolju) nije popraćen odgovarajućom apozicijom, upućuje na zaključak da je u sintagmi *de campo Turouo* potvrđeno izvorno ime predjela Turopolja u dvočlanu obliku *Turovo polje* (ili *Turovo pole*), a ne možda u pojednočlanjenu obliku **Turovo* popraćenu latinskom apozicijom *campus*. A da je ime predjela Turopolja tada i u samome tome predjelu moralo živjeti u tome dvočlanom obliku, potvrđuje osobito podatak da se ono g. 1770 – dakle, gotovo četiri i po stoljeća kasnije – pojavljuje u tome obliku u ovoj izjavi jednoga pravoga Turopoljca koju je zabilježio

¹² Zanimljivo, geograf Vladimir Blašković kaže u *Enciklopediji Jugoslavije* da su Vukomeričke gorice "zване još i Kravarske gorice i Vukomeričko humlje", ali ne kaže da su poznate i pod imenima *Vrhovje* i *Bregi* (usp. V. Blašković, *Vukomeričke gorice*, str. 554). Prvo od tih imena živi pouzdano npr. u Mraclinu (po kazivanju devedesetogodišnje Ane Cvetnić rođene u tome selu), a drugo npr. u Novom Čiču (po kazivanju prof. Vesne Zobić rođene u tome selu).

¹³ Usp. J. Buturac, *Popis župa zagreb. biskupije*, str. 67.

jedan drugi pravi Turopoljac: "Knez Janko Arbanasz, koj je ta vno go let bil općinski sluga i fiškuš, povedal je zbog vupućenja oficero v, kakova je navada bila od starine vu Turovom Polju."¹⁴ Naravno, potvrđuje to i današnja općenito prihvaćena pojednočlanjena inačica toga oblika (*Turopolje*), u kojoj se čuva i drugi član starijega, dvočlanoga oblika.

Drugi se put ime predjela Turopolja pojavljuje g. 1368, i to u računovodstvenim spisima slobodnoga kraljevskoga grada Zagreba: "Item in domo Georgii, sacerdotis de Turieva pola..."¹⁵ Dakako, može se uzeti da se u toj prilici pojavljuje upravo genitivni oblik njegova izvornoga imena. Prema tome, sve upućuje na zaključak da mu je izvorno ime u vrijeme u dijelu Turopolja ili bar negdje u njegovoj okolici izgovarano u dvočlanu obliku *Turjevo pole*.

Kako se vidi, oba su spomenuta starija, dvočlana oblika imena predjela Turopolja zabilježena u 14. st., i to u zanemarivom vremenskom razmaku od trideset i četiri godine. Ali, nakon toga ni ti se imenski oblici, a ni njihove inačice ne pojavljuju u sačuvanim izvorima više od stotinu i šezdeset godina. Istom g. 1530. u njima se opet pojavljuje isto ime toga predjela, ali, zanimljivo, u poluprevedenom obliku kao i g. 1334, samo napisanu malo drukčije ("in Campo Thwrowo").¹⁶ Puno je značajnije da se ubrzo zatim u njima pojavljuje i treći oblik toga imena, u ispravi iz g. 1533. u kojoj se jedan župnik spominje kao župnik "de Thwropolya".¹⁷ Kako je i u toj prilici očito zabilježen upravo njegov genitivni oblik, to znači da se je tada u Turopolju i turopoljskoj okolici ime toga predjela moglo čuti i u obliku složenice *Turopolje*.¹⁸

Nakon g. 1530. u sačuvanim se izvorima ime predjela Turopolja susreće sve češće u oblicima u kojima se mogu lako prepoznati izvorni oblici *Turovo polje* (ili *Turovo pole*) i *Turopolje* (ili *Turopole*). Izuzetno

¹⁴ Usp. E. Laszowski i J. Barlè, *Plemenita općina Turopolje*, str. 97.

¹⁵ Usp. I. K. Tkalčić, *Povjestni spomenici grada Zagreba*, knj. 11, str. 239.

¹⁶ Usp. E. Laszowski, *Povjesni spomenici plem. općine Turopolja*, knj. 3, str. 526.

¹⁷ *Ib.*, str. 16.

¹⁸ Pogrešna je tvrdnja povjesničara Laszowskoga da se u sačuvanim izvorima taj imenski oblik prvi put pojavljuje g. 1530, i to u sintagmi *Campus Thwropolya* (usp. E. Laszowski, V. Deželić i M. Šenoa, *Plemenita općina Turopolje*, str. 35). Da je pogrešna, treba kazati i zato što se nekritički prihvaća i u zapaženijim novijim djelima (usp. V. Blašković i J. Šidak, *Turopolje*, str. 390; A. Šojat, *Turopoljski govori*, str. 333).

se na kartama stranih kartografa to ime može susresti i u obliku *Turouo*, bez ikakva traga imenici *polje* (ili *pole*),¹⁹ ali očito zato što je do tih kartografa dopiralo u već spominjanom poluprevedenom obliku tipa *campus Turouo*. Izvornom obliku *Turjevo pole* kao da nakon te godine uopće nema traga. Treba, međutim, istaći da se Turopolje u jednom njemačkom zapisu iz g. 1580. spominje u obliku *Duriopole*,²⁰ a to, očito, upućuje i na postojanje njemu srodne inačice u izvornom obliku *Turjopole*.

Treba dodati da se povijesna turopoljska općina u starije doba najčešće spominje pod latinskim imenom *Campus Zagradiensis*,²¹ prvi put još g. 1300.²² Usput rečeno, i tim je neproblematičnim imenom u nepotvrđenom hrvatskom obliku **Zagrebečko polje* prvotno morao biti označivan samo ravničasti predio, i to, razumije se, ravničasti predio koji je prvotno – zaključuje li se i po kontekstu starijih potvrda njegova latinskoga imena – bio bar prema sjeverozapadu protegnut puno dalje od predjela Turopolja u poznatom opsegu (u tome se predjelu spominje čak i ravničasto područje oko Stenjeveca, dakle ravničasto područje koje se nalazi zapadno od Zagreba, s lijeve strane rijeke Save).²³

3. Dosadašnja mišljenja o tome imenu

Iako su izvorni nazivi za stanovnika i stanovnicu predjela Turopolja – danas samo u oblicima *Turopoljec* ili *Turopolec*, odnosno *Turopoljka* ili *Turopolka* – izvedenice od općenito poznatoga imena toga predjela, o njihovu je porijeklu izneseno mišljenje prije nego o porijeklu imena od kojega su izvedeni, ali više-manje neizravno, u kontekstu koji na njih upućuje. Iznio ga je najprije Pavao Ritter Vitezović u svojoj *Kronici* iz g. 1696, u ovom kontekstu: "Mark Emilius... predobi

¹⁹ Usp. A. Pandžić, *Pet stoljeća zemlj. karata Hrvatske*, str. 67 (karta J. Blaeua iz g. 1669) i 83 (karta G. Cantellija da Vignola iz g. 1684).

²⁰ Usp. R. Lopašić, *Spomenici hrv. Krajine*, knj. 1, str. 27; *Rječnik JAZU*, s. v. *Turopolje*.

²¹ Usp. E. Laszowski, V. Deželić i M. Šenoa, *Plemenita općina Turopolje*, str. 35.

²² Usp. E. Laszowski, *Povijesni spomenici plem. općine Turopolja*, knj. 1, str. 39.

²³ Usp. E. Laszowski, V. Deželić i M. Šenoa, *Plemenita općina Turopolje*, str. 35. – Da sudbina sličnih horonima može biti neobična, potvrđuje i činjenica da je veći dio Imotskoga polja nakon tursko-mletačkoga razgraničenja u 18. st. postao u svojoj okolini poznat pod današnjim imenom *Bekijsko polje*.

Tauriske, ki se sada zovu Turovci ali Turopolci."²⁴ Stotinjak godina kasnije iznio ga je i Matija Petar Katančić. Kako je pred očima imao zapis Plinija Starijega (23–79) da je panonska planina Mons Claudius razdvajala keltska plemena Skordiske i Tauriske, on je najprije zaključivao da je u tome zapisu riječ o planini Medvednici sjeverno od Zagreba, a zatim i da u njemu "*Scordiscis Zagorci, Tauriscis Turopolci respondeant*".²⁵ Jasnije rečeno, od keltskoga etnonima u latinskom obliku *Taurisci* nastao je po Vitezovićevu i Katančićevu mišljenju poznati hrvatski etnonim *Turopolci*, a po Vitezovićevu mišljenju – i danas nepoznati sinonim toga hrvatskoga etnonima, u obliku *Turovci*. Razumije se da to mišljenje ne bi mogao prihvatiti nijedan pravi lingvist. Istina, ono bi se moglo poduprijeti pretpostavkom da su etnonim *Tauriscus* doseljeni Hrvati doživljavali kao pridjev **turbsk* izveden od etnonima **Tur* i da se upravo taj njihov etnonim krije u njihovu imenu predjela Turopolja i od njega izvedenu etnonimu *Turopoljci* ili *Turopolci*. Ali, ta, naizgled vjerojatna pretpostavka ne bi bila prihvatljiva već i zato što bi u skladu s njome one najstarije, dvočlane inačice imena toga predjela bile, bez sumnje, potvrđene u obliku **Tursko polje* (ili **Tursko pole*), a ne u spomenutim oblicima *Turovo polje* (ili *Turovo pole*) i *Turjevo pole*.

Kad je riječ baš o imenu predjela Turopolja, ne začuđuje da su o njemu najprije pisali povjesničari. Zanimljivo je, međutim, da su o njemu najprije pisali – mađarski povjesničari, i to već u prvoj polovini 19. st. (Mihály Horváth, Tivadar Botka i dr.). Naravno, na to su ih poticali tadašnji mađarski politički interesi. Pozivajući se osobito na turopoljske antroponime i toponime koje su nalazili u starijim povijesnim izvorima i koji su im zvučali mađarski, oni su najprije složno zaključivali da su Turopoljci potomci mađarskoga plemena naseljena u Turopolju po doseljenu Mađara u Evropu. Nakon toga složno su istupali i s tvrdnjom da se u imenu *Turopolje* krije upravo ime toga mađarskoga plemena.²⁶

Mnogo kasnije o imenu je predjela Turopolja progovorio i hrvatski povjesničar Emilije Laszowski, u raspravi pod naslovom *Naziv Turopolje* koja je objavljena g. 1910. kao poglavlje djela u kojem je dosad najsvestranije prikazana povijesna turopoljska općina. Dakako,

²⁴ Usp. P. Ritter Vitezović, *Kronika*, str. 25; *Rječnik JAZU*, s. v. 2. *Turovac*.

²⁵ Usp. M. P. Katančić, *Specimen*, str. 48.

²⁶ Usp. E. Laszowski, V. Deželić i M. Šenoa, *Plemenita općina Turopolje*, str. 35–36.

Laszowski u svojoj raspravi najprije upozorava na starije potvrde imena toga predjela, ali samo na one u kojima razabire izvorne oblike *Turovo polje* i *Turopolje* (potvrda iz g. 1368. koja upućuje na izvorni oblik *Turjevo pole* očito mu nije bila poznata). Odmah zatim potanje prikazuje spomenuto mišljenje mađarskih povjesničara i opravdano ga podvrgava oštroj kritici. Njemu antroponimi i toponimi na kojima počivaju tvrdnje tih povjesničara "na prvi pogled pokazuju baš hrvatsko porijeklo". S razlogom dodaje: "Ako i doista u listinama nalazimo imena, koja zvuče mađarski, ili su gotovo pomadžarena, ne smijemo po tom zaključivati, da je u Turopolju živio mađarski živalj; znati bo moramo, da su listine pisane pod uplivom mađarske dvorske kancelarije, koja je rado imena pomadžarivala." Nakon toga odrešito istupa s tvrdnjom da "ime *Turopolje* izvodi bez dvojbe svoj postanak od imenice *tur*, kojom se kod Slavena nazivaše životinja, spadajući među preživaače, a razred *bovidae*".²⁷ Drugim riječima, po njemu se u prvom dijelu toponomastičke složenice *Turopolje* čuva imenica *tur* u značenju 'vrsta divljega bika (*Bos primigenius*) koja je u Evropi izumrla još u 17. st.', tako da mu je tom složenicom izvorno označivano polje u kojem su se rado zadržavali turovi. Ali, pri tom se nije mogao pozvati ni na jedan čvršći dokaz da je u Turopolju ikad bilo turova. To mu se čini samo vrlo vjerojatnim: "Sva je prilika, da je *tur* možda još u historičko doba živio u Turopolju, jer mu ravnica i močvarno tlo veoma pogodovaše; sigurno su ga tamo u velikoj množini našli Hrvati, kad su naselili onaj prijedjel, koji su po turu nazvali Turopoljem..."²⁸ Na kraju upozorava na jedan hidronim i petnaest ekonima sa slavenskoga i nekadašnjega slavenskoga područja koji su mu također "izvedeni od riječi *tur*" u već spomenutom značenju ("potok Turja" koji se g. 1258. spominje "kao međaš između zemalja kostajničkih i dubičkih", zamak Turjak u Sloveniji, Turovo u Moravskoj itd.).²⁹ Dakako, ni tvrdnju da svi ti toponimi potječu baš od imenice *tur* u tome značenju ne podupire nijednom relevantnom činjenicom.

²⁷ Ib., str. 36.

²⁸ Ib., str. 38.

²⁹ Ib., str. 38 (treba napomenuti da je g. 1258. ime spomenutoga potoka zabilježeno u obliku *Turya* i da je u *Rječniku JAZU* to ime doneseno pod natuknicom 2. *Turija*, sa značenjem "potok između Kostajnice i Sunje u Hrvatskoj").

Desetak godina nakon Laszowskoga o imenu je predjela Turopolja iznio mišljenje i hrvatski pravni povjesničar Vladimir Mažuranić, u svom glasovitom rječniku. Očito nezadovoljan mišljenjem svoga prethodnika, on ne spominje ni njega ni njegova mišljenja. Sam najprije uzimlje da je imenica *tur* u značenju 'vrsta divljega bika' živjela među Hrvatima i kao muško ime *Tur*. U skladu s time zaključuje da je *Turovo polje*, *Turje polje* (!) ili *Turopolje* – drugi mu se oblik imena toga predjela krije u onoj potvrdi iz g. 1368 (*de Turieva pola*) – vjerojatno nazvano po nekoj muškoj osobi koja je bila poznata pod tim imenom.³⁰ Naravno, Mažuranićeva tvrdnja na kojoj se temelji taj zaključak ne počiva ni na jednoj sigurnoj potvrdi spomenutoga muškoga imena jer tih potvrda – nema. U prilog mišljenju da je u zagrebačkoj okolici muško ime **Tur* nekad ipak živjelo ne govori ni činjenica da je u Zagrebu i njegovoj okolici već u 13. st. obilato potvrđeno muško ime *Vuk* (u starijem obliku *Vlk*) koje je sigurno nastalo od opće imenice za poznatu divlju životinju.³¹ Naime, pojava muškoga imena *Vuk* na južnoslavenskom području ne iznenađuje jer ono potječe od opće imenice kojom se metaforički rado označuje hrabri muškarac.³² Ali, muško ime **Tur* po divljem biku *turu* ne bi moglo biti zamislivo u srednjovjekovnoj agrarnoj sredini, ponajviše zato što je *tur* bio glomazan, rogat i općenito sličan svom neplodnom srodniku volu, koji je "kao simbol muške spolne nemoći i nemuževnosti uopće... poznat, bez sumnje, iz najdavnijih vremena",³³ a onda i zato što je, kao biljožder, po borbenosti ipak bio u sjeni puno sitnijega nerogatoga vuka (od vukova je, bez sumnje, rado i bježao, a oni su, sigurno, i pridonijeli da izumre). Može se, doduše, s razlogom pomišljati da je postojao bar podrugljivi nadimak **Tur*.³⁴ Ali, bilo bi teško vjerovati da je povijesno

³⁰ Usp. V. Mažuranić, *Prinosi za hrv. pravno-povjestni rječnik*, s. v. *tur*.

³¹ Usp. *Rječnik JAZU*, s. v. 2. *Vuk a*.

³² Usp. *Rječnik JAZU*, s. v. 1. *vuk g*. Tu se za opću imenicu *vuk* u spomenutom značenju donosi, npr., i ova rečenična potvrda u stihu, iz djela Andrije Kačića Miošića:

*Još ti kažem vuka žestokoga
od Lavčanja, sela malenoga,
po imenu Bilasa Matija.*

³³ Usp. D. Alerić, *O "rogatim" frazama*, str. 151.

³⁴ U *Rječniku JAZU* (s. v. 5. *Tur*) usporedbom se sugerira da se taj nadimak vjerojatno krije u prezimenu srijemskoga plemića i posjednika iz 14. st. koji se u tadašnjim latinskim

nepoznata osoba pod tim nadimkom zadobila značajniji dio turopoljskoga predjela i da je onda cijeli taj predio postao poznat baš po njezinu nadimku. Sve u svemu, Mažuranićevo mišljenje o porijeklu imena toga predjela izgleda čak i neuvjerljivije od mišljenja što ga je iznio Laszowski.

Ni pravnik i povjesničar Juraj Ćuk nije bio zadovoljan iznesenim mišljenjem povjesničara Emilija Laszowskoga, ali ni iznesenim mišljenjem pravnoga povjesničara Vladimira Mažuranića. U svom djelu objavljenu g. 1942. on, doduše, i ne spominje tih svojih prethodnika. Ali, njihovim se mišljenjima suprotstavlja iznošenjem svoga mišljenja da "životinje tura nije Turovo polje poznavalo kad se tako prozvalo" i da se u imenu toga predjela vjerojatno čuva okrnjeno plemenitaško ime *Otur* ili *Hotur*.³⁵ O Ćukovu mišljenju govori dovoljno već i činjenica da u njegovu djelu nije ničim potvrđeno čak ni postojanje ključnoga muškoga imena koje spominje (kako to ime neslavenskoga izgleda nije potvrđeno ni u *Rječniku JAZU*, smije se pomišljati da njegovo postojanje Ćuk samo pretpostavlja).

O imenu predjela Turopolja filolozi dosad nisu opširnije pisali. Nisu imali ni potrebe da o njemu opširnije pišu jer su – izravno ili neizravno – prihvaćali izneseno mišljenje povjesničara Laszowskoga, čak i nakon pojave Mažuranićeva i Ćukova mišljenja. O njihovu bezrezervnom prihvaćanju baš toga mišljenja svjedoči i ova konstatacija u *Rječniku JAZU*, u njegovu dijelu koji je objavljen g. 1962 – 1966: "Ime *Turopolje* i pridjev *Turov* izvodi se od imenice *tur* (divlje govedo)."³⁶

Osobito je značajno da je mišljenje povjesničara Laszowskoga bilo posve prihvatljivo i glasovitim filozozima Milanu Rešetaru i Petru Skoku. Istina, ono u njihovim djelima nije popraćeno imenom svoga autora. Ali, u njima očito dolazi do izražaja bar tri puta, i to kao siguran oslonac za tvrdnje u vezi sa životinjom turom i imenom dubrovačke pokladne fi-

ispravama spominje kao Thoma de Tur. Toj se pretpostavci može, međutim, suprotstaviti vjerojatnija pretpostavka da taj plemić i posjednik nije bio rođeni Srijemac i da se u njegovu prezimenu krije ime mjesta ili kraja iz kojega je potjecao.

³⁵ Usp. J. Ćuk, *Zagrebačka županija oko XIII. st.*, str. 139 (isto je mišljenje, ali u još odrešitijem obliku, izneseno i na str. 41).

³⁶ Usp. *Rječnik JAZU*, s. v. *Turopolje*.

gure Turice: prvi put u Skokovu prilogu koji je objavljen g. 1930,³⁷ drugi put u Rešetarovu prilogu koji je objavljen g. 1934,³⁸ treći put u Skokovu etimološkom rječniku koji je objavljen g. 1971–1974.³⁹ Jasno je da najveću težinu ima činjenica da mišljenje povjesničara Laszowskoga dolazi do izražaja u posljednjem, posmrtno objavljenom Skokovu djelu, u ovoj rečenici: "Da je (životinja tur – op. D. A.) živjela i u našim krajevima, svjedoče naziv kraja *Turovo polje* (1334. *de Campo Turovo*, 1368. *de Turieva pola*) = *Turopolje* (od 16. v., u listinama i *Campus zagrabiensis*) i topnim *Turjak* = *Trjak* (slov.), prevedeno u *Auersperg*."⁴⁰

Tko bi nakon te Skokove rečenice smio i pomisliti da protiv mišljenja o porijeklu imena predjela Turopolja, koje je lingvistima i prije nje izgledalo dosta uvjerljivo, ima i jačih argumenata? Tih argumenata ipak ima:

1. Emilije Laszowski, autor mišljenja o kojem je riječ, nije bio lingvist. Ali, već je spominjano da on nije ni znao za onu latinsku sintagmu *de Turieva pola* koja se javlja g. 1368. i, bez sumnje, svjedoči o postojanju izvorne inačice imena predjela Turopolja u obliku *Turjevo pole* (naravno, postojanje te izvorne inačice vjerojatno podupire i ona njemačka potvrda imena toga predjela iz g. 1580, u obliku *Duriopole* u kojem bi se morala kriti izvorna inačica *Turjopole*). Ni Vladimir Mažuranić nije bio lingvist. Ali, on je, kako je također već spomenuto, znao za tu latinsku sintagmu iz g. 1368. On ju je i ispravno prevodio hrvatskom sintagmom *iz Turjeva polja* i ispravno vrednovao kao jednu od dviju najstarijih i zato najvažnijih potvrda imena predjela Turopolja. Ipak nije čudo što je kao nelingvist zaključivao da se u njoj krije pogrešno zabilježeni genitivni oblik izvorne horonimne inačice **Turje polje*, gen. **Turja (!) polja* (naravno, od oblika **Turje polje* genitivni bi oblik i u to doba morao glasiti **Turjega polja*, a ne **Turja polja*).⁴¹

Petar je Skok bio upravo glasoviti lingvist. Ali, izgleda da njemu ta latinska sintagma iz g. 1368. nije bila poznata kad je pisao onaj prilog koji je objavljen g. 1930, jer se u njemu ime predjela Turopolja spominje – do-

³⁷ Usp. P. Skok, *Des rapports linguistiques*, str. 625.

³⁸ Usp. M. Rešetar, *Dubrovačka "Turica"*, str. 80.

³⁹ Usp. P. Skok, *Etimologijski rječnik*, s. v. *tur*.

⁴⁰ *Ib.*, s. v. *tur*.

⁴¹ Usp. V. Mažuranić, *Prinosi za hrv. pravno-povjestni rječnik*, s. v. *tur*.

duše, usputno – samo u obliku *Turo(vo)polje*.⁴² Može se s razlogom pretpostavljati i da je ta latinska sintagma upala kao potvrda u onu njegovu leksikografsku rečenicu istom naknadno, kad nije imao vremena da o njoj razmišlja dublje i da je poprati sebi prihvatljivim objašnjenjem.⁴³ Uglavnom, mišljenje u Skokovu etimološkom rječniku da se u imenu predjela Turopolja potvrđenu u toj latinskoj sintagmi krije naziv za tura bilo bi donekle realno samo da je taj naziv živio u praslavenskom obliku **turь, -ra*, jer bi jedino od toga imeničkoga oblika mogao biti izveden pridjev što bi mu se kontinuanta javljala u horonimnoj inačici *Turjevo pole* (usp. prasl. **pъsarь, -ra*, od čega je izveden pridjev što mu se kontinuanta javlja u toponimu *Psarjevo* 'selo blizu Sv. Ivana kraj Zeline'). Ali, naziv je za tura u slavenskim jezicima potvrđen u oblicima koji upućuju na zaključak da je u praslavenskom jeziku živio samo u obliku **turь, -ra*; usp. stosl. *турь, -ра* (a ne **турь, -рю*), sln. *tur, -a* (a ne **tur, -ja*), češ. *tur, -a* (a ne **tuř, -a*), polj. *tur, -a* (a ne **turz, -a*), rus. *тур, -а* (a ne **турь, -ря*).⁴⁴

Dakle, ime predjela Turopolja u izvornom obliku *Turjevo pole*, koji je g. 1368. potvrđen u latinskoj sintagmi *de Turieva pola*, nije moglo biti izvedeno od imenice *tur* u značenju 'vrsta divljega bika'.

2. Mišljenje koje zagovara Petar Skok upućuje na zaključak da se u najstarijoj inačici imena predjela Turopolja, onoj koja je prvi put potvrđena g. 1334. u latinskoj sintagmi *de campo Tuouo*, javlja posvojni pridjev *turovo* kao izvedenica od prahrvatskoga naziva **turь*. Je li, međutim, dosta vjerojatno da je na hrvatskom i posebno na hrvatskom kajkavskom području taj posvojni pridjev u starije doba živio i u toponomastičkim sintagmama?

Najprije treba istaći da se u hrvatskim narječjima od kontinuanata praslavenskih naziva za poznate životinje posvojni pridjevi, zbog razumljivih razloga, redovito tvore s pomoću nastavaka koji označuju pripadanje i jedinci i množini (to su najčešće nastavci *-ji* i *-ski*; tako su na kajkavskom području, zaključuje li se po *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga*

⁴² Usp. P. Skok, *Des rapports linguistiques*, str. 625.

⁴³ Usp. tekst na koji se odnosi bilj. 40.

⁴⁴ Usp. F. Miklošić, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, s. v. *турь*; *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, s. v. *túr* 2; *Příruční slovník jazyka českého*, s. v. *tur*; *Słownik języka polskiego*, s. v. 1. *tur*; *Толковый словарь русского языка*, s.v. *тур* 3.

književnog jezika, od naziva *krava, konj, koza, miš, mрав* uobičajeni samo posvojni pridjevi u oblicima *kravji* ili *kravski, konjski, kozji, mišji, mравji*.⁴⁵ Istina je da se od kontinuanata praslavenskih naziva za neke poznate životinje posvojni pridjevi u tim narječjima tvore i s pomoću nastavaka koji izvorno označuju pripadanje jednomu, najčešće ljudskomu biću (to su nastavci *-ov, -ev* i *-in*). Ali, takva se tvorba načelno ostvaruje onda kad bi tvorba s pomoću onih prvih nastavaka rezultirala glasovno neprihvatljivijim pridjevskim oblicima; tako su na kajkavskom području, zaključuje li se po spomenutom rječniku, od naziva *bik, jež, čapla* uobičajeni samo posvojni pridjevi u oblicima *bikov, ježev* ili *ježov, čaplin* (istina, pridjev u obliku *ježji* – a on je u Rječniku JAZU i potvrđen, u ženskom obliku *ježja* – izgleda na prvi pogled posve prihvatljivo, ali treba imati na umu i njegov srednji oblik *ježje* i većinu kosih padežnih oblika u kojima ponavljanje glasovnoga slijeda *-je* ne izgleda dosta prihvatljivo). Naziv je *tur* u hrvatskom jeziku bio uvijek upravo idealan za tvorbu prihvatljivoga posvojnoga pridjeva s pomoću onih prvih nastavaka, posebno s pomoću nastavka *-ji* (< *-lji*) koji se najviše nameće u tvorbi posvojnih pridjeva od naziva za životinje.⁴⁶ Zato je teško vjerovati da bi Hrvati u srednjem vijeku, kad im je *tur* morao biti vrlo poznat, jedan oveći predio nazvali imenom **Turovo polje* u doslovnom značenju 'polje koje pripada turu', a ne imenom **Turje polje* u doslovnom značenju 'polje koje pripada turovima'. Na tu mogućnost ne upućuje ni ime oveće planine u blizini toga predjela: da je nastalo od sintagme *medvedova gora*, glasilo bi **Medvedovica*, ali, kako je nastalo od sintagme *medvedna gora* (u značenju 'medvjeda gora'), glasi *Medvednica*.⁴⁷ U tu je mogućnost još teže vjerovati ako se ima na umu da

⁴⁵ Usp. Rječnik HKKJ, s. v. *kravji* itd. Činjenica je da se tu – uz mnoštvo potvrda za pridjev u obliku *konjski*, pa i u oblicima *kojski* i *konski* – donosi i jedna novinarska potvrda iz g. 1835. za pridjev u obliku *konjov*, ali ona, zbog osamljenosti, nije pouzdan svjedok da je taj pridjevski oblik na kajkavskom području živio punim životom.

⁴⁶ Usp. S. Babić, *Sufiksalna tvorba pridjeva*, str. 95 (§ 80), gdje se konstatira kako "u jeziku postoji izrazita težnja da se pridjevi od imenica za životinje tvore sufiksom *-ji*".

⁴⁷ Petar Skok tvrdi da pridjev *medvedni* "nije ušao u jezik" i da se javlja "samo u poimeničenju na *-ica Medvednica*" (usp. P. Skok, *Etimologijski rječnik*, s. v. *medvjed*). Zato treba napomenuti da je taj pridjev potvrđen izravno u više starijih hrvatskih rječnika (usp. Rječnik JAZU, s. v. *medvjedan*, i Rječnik HKKJ, s. v. *medvedni*), a neizravno, kako

je u starije doba u hrvatskom jeziku od imenice *tur* pouzdano potvrđen samo pridjev u obliku *turji* (od njega vjerojatno potječu i bar neki od apelativa i toponima poznatih u oblicima *turjača*, *Turija*, *Turja*, *Turjača* i *Turjak*),⁴⁸ a i da se u novije doba, kad se za tura čuje uglavnom u školi, taj pridjev u slavenskim jezicima najčešće pojavljuje s kontinuantom istoga nastavka *-iji*; usp. sln. *turji* (usp. i slovenske toponime *Turja glava* i *Turjak*, od kojih je drugi neizravno potvrđen već u 11. st., u njemačkoj prevedenici *Auersperg*),⁴⁹ češ. *tuří* (izuzetno – *turový*),⁵⁰ slč. *turí*, *-ia*, *-ie* (usp. i slovački toponim *Turá lúka*),⁵¹ polj. *turzy* (usp. i poljski toponim *Turze pole*),⁵² rus. *тyрyй*, *-ья*, *-бе*⁵³ (po raspoloživim podacima ispada da se u novije doba pridjev od imenice *tur* dosljedno pojavljuje s kontinuantom nastavka *-ovъ* samo u srpskom književnom jeziku, u obliku *turov*,⁵⁴ ali se s razlogom može tvrditi da bi u srpskim pučkim govorima upotreba toga pridjevskoga oblika bila prihvatljiva samo kad bi se pripadanje jednomu turu željelo istaći).⁵⁵

Sve to znači da ime predjela Turopolja u izvornom obliku *Turovo polje* (ili *Turovo pole*), koji je prvi put djelomično potvrđen g. 1334. u la-

bar izgleda, i u više južnoslavenskih toponima s drugim nastavcima (usp. *Rječnik JAZU*, s. v. *Medvjednik*, *Medvjednjača*, *Medvjednjak*).

⁴⁸ Usp. *Rječnik JAZU*, s. v. *turji*, *turjača* itd.

⁴⁹ Usp. S. Škerlj i dr., *Slovenačko-srpskohrvatski rečnik*, s. v. *turji*; F. Miklošić, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, str. 250, s. v. *turъ*; *Enciklopedija Jugoslavije*, izd. 1, s. v. *Turjak*.

⁵⁰ Usp. *Příruční slovník jazyka českého*, s. v. *tuří* i **turový*.

⁵¹ Usp. *Slovník slovenského jazyka*, s. v. *tur*; F. Miklošić, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, str. 250, s. v. *turъ* (tu se spominje i značajni slovački toponim *Turopole*, ali se njime ne može potvrđivati postojanje pridjeva *turí*).

⁵² Usp. *Słownik języka polskiego*, s. v. *turzy*; F. Miklošić, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, str. 250, s. v. *turъ*.

⁵³ Usp. *Толковый словарь русского языка*, s. v. *тyрyй*.

⁵⁴ Usp. S. Škerlj i dr., *Slovenačko-srpskohrvatski rečnik*, s. v. *turji*.

⁵⁵ Treba napomenuti da novija hrvatska potvrda pridjeva izvedena od imenice *tur* nije zabilježena u rječnicima. Ali, da bi baš pridjevski oblik *turji* bio u duhu i današnjih hrvatskih kajkavskih govora, svjedoči osobito činjenica da u tim govorima još uvijek živi glasovno bliski pridjev *kurji* 'kokošji', koji je, dakako, puno uobičajeniji na susjednom slovenskom području.

tinskoj sintagmi *de campo Turouo*, vjerojatno nema veze s imenicom *tur* u značenju 'vrsta divljega bika'.

3. Nakon svega što je izneseno u prvom poglavlju može se s razlogom pretpostavljati da je predio Turopolje i u starije doba dopirao uglavnom dokle dopire i danas: prema jugozapadu do Vukomeričkih gorica, prema sjeverozapadu do u blizinu linije Čehi-Kupinački Kraljevac, prema sjeveroistoku do odarsko-savske vododijelnice, a prema jugoistoku do Lekeničkoga potoka. Upada u oči da se od spomenutih granica pravom prirodnom granicom toga ravničastoga, upravo poljskoga predjela – koji je, istina, nekad bio u dobroj mjeri prekriven šumom – može smatrati samo granica prema Vukomeričkim goricama. Razumije se, granica u blizini linije koja povezuje Čehe i Kupinački Kraljevac morala je uvijek izgledati umjetno, a o sličnu izgledu granice koja se podudara s odarsko-savskom vododijelnicom dovoljno govori konstatacija u citiranoj Šenoinoj definiciji da je turopoljska nizina "vrlo niskim razvođem odijeljena od Save".⁵⁶ Granica na Lekeničkom potoku ne doimlje se puno prirodnije, pogotovu ako se ima na umu da sredinom Turopolja teče prava rijeka (Odra) koja, koliko je poznato, ipak nije nikad smatrana granicom toga predjela. Može li se nakon toga prihvatiti mišljenje da je samo taj dio ravnice između Samobora i Siska nazvan po divljoj životinji koja je bila poznata kao *tur*? To bi mišljenje bilo donekle prihvatljivo jedino kad bi se dokazalo da su se turovi zadržavali samo u tome dijelu ravnice, prelazeći po potrebi čak i rijeku Odru, ali nikako one više-manje nevidljive granice toga dijela ravnice prema sjeverozapadu, sjeveroistoku i jugoistoku.

4. Novi pogled na to ime

Treba i opet ponoviti da je ime predjela Turopolja potvrđeno prvi put g. 1334, u obliku *Turovo *polje*, i drugi put g. 1368, u obliku *Turjevo pole*, a i da se taj predio u novije doba prostire uglavnom između Vukomeričkih gorica, linije Čehi - Kupinački Kraljevac, odarsko-savske vododijelnice i Lekeničkoga potoka. Te činjenice upućuju na zaključak da je imenom *Turovo polje* ili *Turjevo pole* vjerojatno i prije g. 1334. označivan uglavnom taj isti dio ravnice između Samobora i Siska, ali i da je baš taj dio ravnice prije g. 1334. pripadao, stvarno ili nominalno, vlasniku po

⁵⁶ Usp. tekst na koji se odnosi bilj. 2.

kojem je tako nazvan. Argumentacija koja je iznesena u trećem poglavlju upućuje, opet, na zaključak da taj dio ravnice nije nikad mogao biti doživljavao kao da pripada, za razliku od ostalih dijelova iste ravnice, divljoj životinji turu pa da, prema tome, po toj životinji nije mogao biti nazvan. Dakle, mora da je nazvan po nekom svom drugom stvarnom ili nominalnom vlasniku iz vremena prije g. 1334. Tko bi to mogao biti?

U članku objavljen u *Hrvatskoj enciklopediji* g. 1942. Stjepan Pavičić tvrdi da su ivanovci ili hospitalci, katolički redovnici čiji je red osnovan u Jeruzalemu vjerojatno g. 1099, "već u 12. stoljeću" dobili "posjed Čičan" u današnjem Turopolju, a istodobno "i velike posjede u susjedstvu Čičana, i to Peščenicu, Lekenik, Kravarsko, Jamnicu i Kupčinu".⁵⁷ To, zapravo, znači da su ivanovci tada dobili vjerojatno cijelo ono područje koje se kasnije – po ivanovačkom preceptoru (samostanskom poglavaru) sa sjedištem u utvrđenom gradu Čičanu (kod današnjega Staroga Čiča) – spominje kao Čičanski preceptorat.⁵⁸ A to je ivanovačko područje, zaključuje li se po prikazu Pavičićeva mišljenja na nacrtu priloženu njegovu članku, u prvim desetljećima 14. st. dopiralo prema sjeverozapadu i sjeveroistoku uglavnom dokle dopire i današnje Turopolje, a prema jugu uglavnom do linije koja povezuje ušće Kupčine u Kupu i ušće Lekeničkoga potoka u Odru.⁵⁹ U novije doba povjesničarka Lelja Dobro-

⁵⁷ Usp. S. Pavičić, *Čiče, Povijest naselja*, str. 300 (za kronološki podatak u vezi s osnutkom ivanovačkoga reda usp. L. Dobronić, *Ivanovci*, str. 666).

⁵⁸ O poziciji utvrđenoga grada Čičana, uz koji se je nalazila istoimena slobodna varoš, usp. L. Dobronić, *Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrv.*, str. 33–34.

⁵⁹ Usp. S. Pavičić, *Čiče, Povijest naselja*, str. 300. – O realnosti tim nacrtom izražena mišljenja da je Čičanski preceptorat u prvim desetljećima 14. st. dopirao prema sjeverozapadu do u blizinu linije Čehi – Kupinački Kraljevac, a prema jugoistoku do Lekeničkoga potoka govore i ovi poznati podaci: 1. do g. 1331. posjed Čehi "in comitatu Zagrabiensi", koji je prema sjeveru dopirao sve do Save, pripadao je nekom Abri, a nakon toga njegovim zakonitim nasljednicima (usp. T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik*, knj. 9, str. 556); 2. g. 1217. i g. 1328. spominje se jugoistočno od Lekeničkoga potoka veliki sisački posjed zagrebačkoga kaptola koji je prije pripadao zagrebačkom biskupu (usp. L. Dobronić, *Topografija zemlj. posjeda zagreb. kaptola*, str. 203. i d., ali osobito str. 204–205. i 213). Istina, po tome je nacrtu sjeverozapadna granica Čičanskoga preceptorata nešto zapadnije od sela Mičevca izbijala na Savu, što znači da mu je po Pavičićevu mišljenju (ako nije posrijedi crtačeva pogreška) tada pripadao i značajan dio Posavine. Ali, mišljenje da je Čičanski preceptorat tada dopirao sve do Save ipak nije realno jer se po

nić ističe da se spomenuta tvrdnja u Pavičićevu enciklopedijskom članku očito zasniva u prvom redu na ispravi ugarsko-hrvatskoga kralja Bele IV. iz g. 1238, onoj kojom se ivanovcima potvrđuju do danas nesačuvane darovnice ugarsko-hrvatskih kraljeva Emerika (1196–1204) i Andrije II. (1205–1235). U skladu s time i činjenicom da se u ispravi kralja Andrije II. iz g. 1211. Peščenica spominje kao "villa fratrum hospitalis" – dakle, kao ivanovačka – ona precizira da su spomenute posjede u kasnijem Čičanskom preceptoratu ivanovci dobili vjerojatno potkraj 12. st.,⁶⁰ dakle, darovnicom kralja Emerika. To znači da je i prvi poznati stvarni vlasnik ravničastoga predjela Turopolja u kasnijem Čičanskom preceptoratu bio vjerojatno kralj Emerik. Doduše, po sačuvanim se ispravama – onoj kralja Bele IV. iz g. 1238.⁶¹ i onoj kralja Andrije II. iz g. 1211,⁶² a i po jednoj ivanovačkoj ispravi iz g. 1275.⁶³ i jednoj ispravi kralja Karla Roberta iz g. 1328.⁶⁴ – može zaključivati samo da su u darovnici kralja Emerika bili spomenuti i posjedi Čičan, Peščenica i Lekenik kao neprijeporni dijelovi toga ravničastoga predjela, ali ne i taj predio kao cjelina, pod imenom *Turovo polje* ili sl. To, opet, upućuje na zaključak da do potkraj 12. st. taj ravničasti predio vjerojatno i nije postojao kao predio pod imenom *Turovo polje* ili sl., nego samo kao skup posjeda u većem ravničastom predjelu poznatu pod imenom **Zagrebečko polje*.⁶⁵

Da ime predjela Turopolja nema nikakve veze s imenom ili poglavariskim nazivom kralja Emerika kao njegovim prvim poznatim stvarnim vlasnikom, jasno je već na prvi pogled. Da ime toga predjela nema nikakve veze ni s imenom ili poglavariskim nazivom kralja Karla Roberta koji je g. 1328. postao njegov treći i ujedno posljednji stvarni vlasnik prije njegova prvoga spomena (g. 1334),⁶⁶ također je posve jasno. Dakako,

sačuvanim ispravama ne može zaključivati da je do toga vremena postao vlasnikom čak i kaptolskoga posjeda koji se je, po Lelji Dobronić, g. 1217. prostirao "od potoka Kosnice do sela Kosnice, Kosničke šume i sela Šćitarjeva" (ib., str. 198).

⁶⁰ Usp. L. Dobronić, *Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrv.*, str. 32.

⁶¹ Usp. T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik*, knj. 4, str. 48. i d.

⁶² Ib., knj. 3, str. 103. i d.

⁶³ Ib., knj. 6, str. 137. i d.

⁶⁴ Ib., knj. 9, str. 380.

⁶⁵ Usp. tekst na koji se odnose bilj. 21–23.

⁶⁶ Usp. T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik*, knj. 9, str. 380.

pomisao da je taj predio nazvan po jednome od te dvojice ugarsko-hrvatskih kraljeva ne bi bila vjerojatna ni zato što su obojica živjela preda-leko od njega i puka koji bi ih za relativno kratko vrijeme mogao upoznati kao njegove vlasnike. Znači li to da je ime toga predjela u vezi s onim svojim kolektivnim, ivanovačkim vlasnikom?

Treba i izričito kazati da je današnji turopoljski predio, kao značajni dio nekadašnjega Čičanskoga preceptorata, pripadao ivanovcima vjerojatno sve od posljednjih godina 12. st. pa pouzdano do g. 1328, dakle u svemu oko stotinu i trideset godina. Naravno, ivanovci su sa svojim preceptorom približno toliko godina i živjeli u tome ravničastom predjelu, najviše u samostanu i drugim potrebnim zgradama što su ih podigli u utvrđenom gradu Čičanu. Na osnovi svega što je o njima poznato⁶⁷ može se zaključivati da su se pri tom, u skladu sa svojim pozivom, trudili da u cijelom Čičanskom preceptoratu podignu duhovnu, humanitarnu, sigurnosnu, ali i materijalnu razinu života tamošnjega stanovništva.

O tome kako je izgledalo područje Čičanskoga preceptorata uoči dolaska ivanovaca na to područje i koliko su ivanovci pridonijeli promjeni njegova izgleda govore mnogo već i ove dvije rečenice iz spomenutoga Pavičićeva enciklopedijskoga članka: "Taj je po prostoru veliki posjed bio na glasu zbog velikih hrastovih šuma, u kojima je napredovalo unosno svinjogojstvo. Većoj ratarskoj obradbi počeli su taj šumski kraj privoditi istom križari ivanovci, koji su iskrčili na podesnim mjestima stoljetne šume i naveli na njih i jača naselja."⁶⁸ Dakako, može se s razlogom tvrditi da su ivanovci već u prvim desetljećima po dolasku na područje Čičanskoga preceptorata uspjeli uočljivo povećati u prvom redu obradivi, poljski dio onoga ravničastoga, ali dotada pretežno šumovitoga i močvarnoga predjela u kojem su i sami bili nastanjeni, tj. današnjega Turopolja. Puk u tome predjelu i njegovoj ivanovačkoj i neivanovačkoj okolini nije u početku morao ni znati da su ivanovci postali zakoniti vlasnici toga predjela. Ali, taj ih je puk ubrzo po njihovu nastanjanju u tome predjelu i njihovoj angažiranosti na uočljivim promjenama

⁶⁷ Usp. osobito L. Dobronić, *Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrv.*, str. 31. i d. (tu se u obliku citata donosi i cijeli spomenuti Pavičićev enciklopedijski članak).

⁶⁸ Usp. S. Pavičić, *Čiče, Povijest naselja*, str. 300.

njegova izgleda upravo morao doživljavati kao njegove prave, prirodne vlasnike, kao vlasnike sve prostranijega i sve korisnijega polja. U skladu s time morao je češće spominjati i taj predio, utoliko češće što je glas o njemu morao biti zanimljiv i zagrebačkom biskupu i kaptolu kao vlasnicima nekih dijelova dotada puno kultiviranijega ravničastoga predjela u njegovu susjedstvu.

Sve to povećava vjerojatnost da je ime predjela Turopolja u vezi s ivanovcima.

Razumije se, pomisao da se u onim najstarijim, ključnim potvrdama imena ravničastoga ivanovačkoga predjela (*Turovo *polje* i *Turjevo pole*) čuva okrnjena romanska kontinuanta kojega od latinskih naziva za ivanovce (*Johannites, hospitalarii*) ili za viteške redovnike općenito (*cruciferi, crucigeri*) ne bi bila lingvistički opravdana. Pomisao da se u njima čuva neki dosad nepoznati izvorno hrvatski naziv za viteške redovnike ne bi, opet, bila realna zato što je teško vjerovati da bi na dijelu kajkavskoga područja za te redovnike – uz naziv *križnici*⁶⁹ i naziv *božjaki*, koji se čuva u toponimu *Božjakovina*⁷⁰ – živio čak i treći naziv, i to naziv koji bi u relativno kratkom razdoblju izgubio etimološku prozirnost. Treba, međutim, imati na umu da toponomastički objekt koji pripada kolektivnom vlasniku može biti nazvan i po predstavniku toga vlasnika, što znači – i po samostanskom poglavaru. Da je u okolici predjela Turopolja bilo već u 13. st. i hrvatskih horonima izvedenih baš od naziva samostanskoga poglavara, govori npr. podatak da se posjed topuskih cistercita kraj sisačkoga posjeda zagrebačkoga kaptola spominje g. 1228. kao "terra abbatis de Toplica",⁷¹ a i od njega zanimljiviji podatak da je u samom biskupskom i kaptolskom Zagrebu cistercitski predio, koji je cistercitima darovan nešto prije g. 1259, postao poznat pod imenom *Opatovina* (to je ime preživjelo do danas kao ime ulice u blizini nekađašnje cistercitske crkve sv. Marije).⁷² U onim bi se najstarijim

⁶⁹ Usp. Rječnik HKKJ, s. v. križnik 2.

⁷⁰ Usp. Rječnik JAZU, s. v. Božjakovina; P. Skok, *Etimologijski rječnik*, s.v. *bogat* i *-ovina*.

⁷¹ Usp. T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik*, knj. 3, str. 291.

⁷² Usp. L. Dobronić, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, str. 211. – Izgleda da se taj zagrebački toponim prvi put spominje g. 1499, u oporuci zagrebačkoga biskupa Osvalda, ali u latiniziranu obliku *Abbacia* potvrđenu u kontekstu *ad ecclesiam beate Marie virginis in abbacia* (usp. I. K. Tkalčić, *Povjestni spomenici grada Zagreba*, knj. 2, str. 518). Baš u

potvrđama imena predjela Turopolja morao, dakle, čuvati naziv poglavara ivanovačkoga samostana u Čičanu, a ujedno i cijeloga Čičanskoga preceptorata.

Dakako, ivanovački se samostanski poglavar spominje u srednjovjekovnim latinskim ispravama pod nazivom u latinskom obliku *praeceptor* ili *preceptor*. U ovoj je prilici ipak puno važnije kako su taj naziv svoga poglavara izgovarali redovnici koji su živjeli u čičanskom samostanu, pogotovu oni koji su u njemu živjeli u prvim desetljećima po njegovu osnutku. Razumije se da je to ovisilo o njihovu porijeklu. Ali, u dosadašnjoj literaturi nema sigurnijega odgovora na pitanje iz kojega su kraja potjecali. Budući da su viteške redove osnovali i njihovim članovima postajali pretežno Francuzi i Talijani,⁷³ a i da je područje između Zagreba i Siska moralo biti jače povezano s bližom Italijom sve od osnutka galskotalijanskoga benediktinskoga samostana u Zagrebu oko g. 1030,⁷⁴ može se ipak s razlogom tvrditi da su ivanovački samostan u Čičanu osnovali i u njemu cijelo vrijeme živjeli uglavnom rođeni Talijani ili retoromanski Furlani iz glasovite akvilejske patrijaršije. To znači da su čičanski redovnici onaj učeni naziv svoga poglavara (lat. *praeceptor*, *-ōris*), koji je u novije doba u furlanskom dijalektu zabilježen u obliku *precetōr* (*ō* = naglašeno *o*) i značenju 'tal. *precettore*',⁷⁵ vjerojatno izgovarali u obliku **prečetōre*, s time da je posljednji vokal u tome obliku mogao biti i znatnije oslabljen.⁷⁶

Po dolasku romanskih ivanovaca na područje Čičanskoga preceptorata moglo je u tome preceptoratu i njegovoj okolici biti i onih koji su njihov naziv samostanskoga i preceptoratskoga poglavara u izgovornom obliku **prečetōre* prihvaćali u obliku **prečetūr*, *-ūra*.⁷⁷ Kako su tada u tome kraju ponegdje, bez sumnje, još živjeli nazivi tipa *car*, *-ja*

hrvatskom obliku *Opatovina* prvi se put spominje u ispravi zagrebačkoga kaptola iz g. 1573 (ib., str. 390).

⁷³ Usp. L. Dobronić, *Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrv.*, str. 9.

⁷⁴ Usp. D. Alerić, *Najstarija zagrebačka tajna*, pogl. IV.B.1.

⁷⁵ Usp. G. A. Pirona i dr., *Il nuovo Pirona*, s.v. *precetōr*.

⁷⁶ Za takav stariji izgovor na tlu današnje sjeverne Italije usp. P. Skok, *Osnovi romanske lingvistike*, § 59, 137, 142. i 249, pa i G. Rohlfs, *Historische Grammatik*, § 152.

⁷⁷ Za takav akcenat na današnjem turopoljskom području usp. A. Šojat, *Turopoljski govori*, str. 381.

(usp., npr., činjenicu da se naziv *šćitar*, *-ja* čuva i danas u posavskom ekonimu *Šćitarjevo*, a i suvremene slovenske nazive tipa *autor*, *-ja*), moglo je u njemu biti i onih koji su taj njihov naziv prihvaćali u obliku **prečetūr*, *-ūrja*.⁷⁸ Ali, u puku je toga kraja uglavnom morala dolaziti do izražaja težnja da se taj relativno dugi i česti romanski naziv skrati, težnja posve razumljiva već i ako se ima na umu da na kajkavskom području čak i izvorni hrvatski naziv *gospodin* od davnine živi u skraćenu obliku *gospon*.⁷⁹ Morala je dolaziti do izražaja utoliko jače što je njegovu dužinu na svoj način još i povećavala potreba postojanja od njega izvedenih pridjeva i imenica, a i što je njegov početni dvosložni dio mogao biti doživljavan kao nepotrebnii kajkavski prilog *prece* 'vrlo, veoma' uz prihvatljivo kratki poglavarSKI naziv **tur*, naziv koji je po kratkoći bio u skladu i s tada najpoznatijim poglavarSKIM nazivima *car*, *kralj*, *ban* i *knez*.⁸⁰ Zato treba zaključiti da ga je puk uglavnom prihvaćao s dvosložnom aferezom, i to u oblicima **tūr*, *-a* i **tūr*, *-ja*. Razumije se da je taj naziv u tim skraćenim oblicima morao u puku biti općenito prihvaćen u dosta kratkom razdoblju, neusporedivo kraćem od onoga u kojem je npr. na otoku Ugljanu prvotni hrvatski oronim **Miholjšćak* mogao biti općenito prihvaćen također s dvosložnom aferezom, u današnjem obliku *Šćak*.⁸¹ Ubrzo po prihvaćanju toga poglavarSKOGA naziva u skraćenim

⁷⁸ Ib., str. 381.

⁷⁹ Usp. *Rječnik HKKJ*, s.v. *gospon* (s najstarijim potvrdama iz 16. st.).

⁸⁰ U građi za *Rječnik HKKJ*, koja se čuva u zagrebačkom Institutu za hrvatski jezik, ima za spomenuti kajkavski prilog *prece* (ne računajući njegov oblik *prec*) čak desetak potvrda samo iz djela Jurja Habelića (1609–1678) koji je rođen u Turopolju.

⁸¹ Za postanak oronima *Šćak* usp. P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo*, knj. 1, str. 108 (tu se spominje i u obliku *Šćáh*), i knj. 2, str. 65, pa V. Tomanović, *Prilozi toponomastici*, str. 409. – Naravno, u hrvatskim pučkim govorima ima i kršćanskih naziva s dvosložnom aferezom. Tako npr. u Makarskom primorju, gdje je (po kazivanju fra Karla Jurišića) u nedavnoj prošlosti učeni naziv *cijanâmîd* 'vrsta umjetnoga gnojiva' prihvaćan čak i u obliku *mîda*, živi kršćanski naziv *lêdan* 'povlašteni oltar' koji po mišljenju Jeronima Šetke potječe od drugoga člana latinske sintagme *altare privilegiatum*, odnosno talijanske sintagme *altare privilegiato* (usp. J. Šetka, *Hrvatska kršć. terminologija*, dio 2, str. 104); samo, treba dodati da je taj naziv nastao vjerojatno ovako: tal. *altare privilegiato* > hrv. (u školovanoj sredini) *ôtâr privilêdatî* (u *Rječniku JAZU*, s. v. *privileđo* f/, ta je sintagma potvrđena dvjema potvrdama iz 18. st. u grafijskom obliku *na otaru 'privileđiatomu'*) > hrv. (u puku) **lêdatî ôtâr* (tu je aferezom otkriven mogući hrvatski pridjev od imenice

obicima mora da je u puku i ivanovački dio većega ravničastoga predjela poznata pod imenom **Zagrebečko polje*⁸² počeo zbog već spomenutih razloga zadobivati dvočlano ime u onim najstarijim potvrđenim oblicima *Turovo *polje* i *Turjevo pole*, dakako, u doslovnom značenju 'preceptorovo polje'. Zbog težnje za pojednostavnijanjem kasnije je prvu inačicu mogla zamijeniti složenica *Turopolje* (ili *Turopole*) koja je uobičajena i danas, a drugu inačicu složenica *Turjopole* koja je, izgleda, sačuvana samo u potvrđenom njemačkom obliku *Duriopole*.

Na kraju se javlja pitanje govori li u prilog tomu mišljenju o porijeklu imena predjela Turopolja i onaj već izneseni podatak da su po Pavlu Ritteru Vitezoviću Turopoljci bili poznati u prvom redu pod imenom *Turovci* (Vitezović kaže da se "zovu *Turovci* ali *Turopolci*"), dakle pod imenom koje nije izvedeno od horonima *Turopolje* ili *Turopole*.⁸³

Najprije treba reći da je etnonim *Turovec*, koliko je poznato, potvrđen samo u Vitezovićevu djelu. Ali, budući da je Vitezović završio isusovačku gimnaziju u Zagrebu i budući da mu je u njoj bio nastavnikom i glasoviti Turopoljac Juraj Habelić,⁸⁴ u postojanje toga etnonima ne bi trebalo sumnjati. Dapače, izgleda da se on neizravno čuva i danas, u prezimenu *Turovec* ili *Turovac* koje se primarno javlja na samoborskom području⁸⁵ i koje nose vjerojatno potomci doseljenika s obližnjega područja što je nekad pripadalo Čičanskom preceptoratu. Vjerojatnost te realne pretpostavke povećava kazivanje Zvonka Turovca, starijega Sa-

léda) > hrv. (u puku) *leđan* (tako pod utjecajem pojednočlanjivanja tipa *glàvati muškárac* > *glàvan*). A da je u prošlosti izgovor ponekoga kršćanskoga naziva bio uobičajen s aferezom čak i u govoru školovanih crkvenih ljudi, potvrđuje npr. činjenica da franjevac Ivan Bandulavić, autor djela *Pištola i evangelja* koje je u razdoblju između g. 1613. i 1857. objavljeno petnaest puta, latinske kršćanske nazive *epistola* 'apostolska poslanica' i *hebdomadarius* 'redovnik ili kanonik koji vrši neku crkvenu službu tjeđan dana' upotrebljava ne u očekivanim oblicima *epistola* i *hebdomadar*, nego u oblicima *pištola* i *domadar* (usp. J. Šetka, *Hrvatska kršć. terminologija*, dio 1, str. 91, i dio 2, str. 209–210, pa i *Rječnik JAZU*, s. v. 1. *pištola*, *domadar* i *nedjeljnik*, ali treba imati na umu da je u tome rječniku Bandulavićev kršćanski naziv *domadar* po porijeklu i značenju pogrešno izjednačen sa srpskim poluturcizmom *domadar* 'domaćin'.

⁸² Usp. tekst na koji se odnose bilj. 21–23. i 65.

⁸³ Usp. tekst na koji se odnosi bilj. 24.

⁸⁴ Usp. *Enciklopedija Jugoslavije*, izd. 1, s. v. *Vitezović Ritter Pavao*.

⁸⁵ Usp. *Leksik prezimena SRH*, s. v. *Turovec* i *Turovac*.

moborca čiji preci potječu iz Cerja Samoborskoga, da u izvornim skupinama nosilaca toga prezimena na samoborskom području ne živi predaja o krvnom srodstvu tih skupina. Prema tome, kako je nastao taj etnonim?

Pomisao da je etnonim *Turovec* izveden od pojednočlanjenoga i naizgled potvrđenoga toponima *Turovo*⁸⁶ ne bi bila dosta realna već i zato što je teško vjerovati da je u Čičanskom preceptoratu uz značenjski sasvim jasni pojednočlanjeni horonim *Turopolje* (ili *Turopole*, pa i *Turjopole*) živio i taj, značenjski nedovoljno jasni toponim koji upućuje na istoga vlasnika (mogao bi biti shvaćan kao ime preceptorova naselja, polja, pa i područja u cjelini). Dakle, mora biti da su svi podložnici čičanskoga preceptora ili, pučki, tura po njemu obično nazivani Turovcima (dakako, oni iz predjela Turopolja još i Turopoljcima i sl.). To znači da je do etnonima *Turovec* moralo doći slično kao što je u prvim desetljećima 13. st., dakle uglavnom istodobno, moralo na obližnjem, prekosavskom području doći do etnonima *Božjakovec* u prvotnom značenju 'podložnik božjakā, tj. templarā, na području po njima nazvane Božjakovine',⁸⁷ ili kao što je u sredini 15. st. na udaljenijem području moralo doći do glasovitoga etnonima *Hercegovac* u prvotnom značenju 'podložnik hercega Stjepana Vukčića Kosače na području po njemu nazvane Hercegovine'. Usput rečeno, pri tom je sam Čičanski preceptorat vjerojatno u puku bio nazivan imenom **Turovina*, dakle imenom koje se tvorbeno podudara s prvotnim horonimom i današnjim ekonimom *Božjakovina*, a, dakako, i s glasovitim horonimom *Hercegovina*.

Budući da i etnonim *Turovec* na svoj način govori u prilog iznesenom mišljenju da se u imenu predjela Turopolja vjerojatno krije hrvatska prilagođenica sjevernotalijanskoga ili retoromanskoga naziva ivano-

⁸⁶ Usp. tekstove na koje se odnose bilj. 13. i 19.

⁸⁷ Etonim je *Bož(j)akovec* ili *Božjakovac* prvi put potvrđen istom potkraj 17. st., i to neizravno, u ktetiku *božjakovački*, koji se u 18. st. pojavljuje u obliku *božakovečki* (usp. *Rječnik HKKJ*, s. v. *božjakovački* i *božakovečki*, ali imajući na umu da je taj ktetik u tamo citiranim rečenicama upotrijebljen upravo u značenju 'koji pripada vlastelinstvu Božjakovini'). Treba dodati da se njime u novije doba označuje samo stanovnik naselja Božjakovine, jednoga od naselja na nekadašnjem templarskom području Božjakovini (u tome se naselju taj etnonim još može čuti u starijem obliku *Božakovec* /uz ktetik u obliku *božakovečki*/, ali se obično čuje u novijem obliku *Božjakovčan* /uz ktetik u obliku *božjakovački*/).

vačkoga poglavara, može se zaključiti da se hrvatska prilagođenica toga naziva u njemu zaista krije.

Popis citiranih djela

- Alerić Danijel, *Najstarija zagrebačka tajna, Problem imena i starosti grada Zagreba* (u tisku)
- Alerić Danijel, *O "rogatim" frazama, riječima i gestama u značenju pejorativnom*, Rad JAZU, knj. 376, Zagreb 1979.
- Babić Stjepan, *Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku*, Rad JAZU, knj. 344, Zagreb 1966.
- Blašković Vladimir, *Vukomeričke gorice*, Enciklopedija Jugoslavije, izd. 1, knj. 8, Zagreb 1971, str. 554.
- Blašković Vladimir i Šidak Jaroslav, *Turopolje*, Enciklopedija Jugoslavije, izd. 1, knj. 8, Zagreb 1971, str. 389–390.
- Buturac Josip, *Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*, Starine, knj. 59, Zagreb 1984.
- Ćuk Juraj, *Zagrebačka županija oko XIII. stoljeća*, Zagreb 1942.
- Dobronić Lelja, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, Zagreb 1991.
- Dobronić Lelja, *Ivanovci*, Enciklopedija Jugoslavije, izd. 2, knj. 5, Zagreb 1988, str. 666–667.
- Dobronić Lelja, *Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj*, Rad JAZU, knj. 406, Zagreb 1984.
- Dobronić Lelja, *Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkog kaptola prema izvorima XIII. i XIV. stoljeća*, Rad JAZU, knj. 286, Zagreb 1952. *Enciklopedija Jugoslavije*, izd. 1, knj. 1–8, Zagreb 1955–1971.
- Katančić Matija Petar, *Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum*, Zagreb 1795.
- Laszowski Emilije, *Povjesni spomenici plem. općine Turopolja, nekoć Zagrebačko polje zvane*, knj. 1, Zagreb 1904, i knj. 3, Zagreb 1906.
- Laszowski Emilije i Barlè Janko, *Plemenita općina Turopolje, Općinske uredbe, povijest crkvi i odnosi nekih crkvenih redova prema općini turopoljskoj*, Zagreb 1911.
- Laszowski Emilije, Deželić Velimir i Šenoa Milan, *Plemenita općina Turopolje, Zemljopis, narodopis i povjesni prijedlog*, Zagreb 1910.
- Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske*, Zagreb 1976.
- Lopašić Radoslav, *Spomenici hrvatske Krajine*, knj. 1, Zagreb 1884.
- Mažuranić Vladimir, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, Zagreb 1908–1922.

- Miklošić Franc, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, II, Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Classe, XXIII. Band, Beč 1874.
- Miklošić Franc, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Beč 1862–1865.
- Modestin Josip, *Turopolje (Turovo polje)*, Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, knj. 4, Zagreb 1929, str. 926–935.
- Pandžić Ankica, *Pet stoljeća zemljopisnih karata Hrvatske*, Zagreb 1988.
- Pavičić Stjepan, *Čiče, Povijest naselja*, Hrvatska enciklopedija, knj. 4, Zagreb 1942, str. 300–301.
- Pirona Giulio Andrea i dr., *Il nuovo Pirona, Vocabolario friulano*, Udine 1935.
- Příruční slovník jazyka českého*, izd. Československá akademie věd, knj. 6, Prag 1951–1953.
- Rešetar Milan, *Dubrovačka "Turica"*, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knj. 29, sv. 2, Zagreb 1934.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1–23, izd. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976.
- Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, knj. 1–3 (*a – nestaja*), izd. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za hrvatski jezik HFI, Zagreb 1984–1995.
- Rohlf's Gerhard, *Historische Grammatik der Italienischen Sprache und ihrer Mundarten*, knj. 1, Bern 1949.
- Skok Petar, *Des rapports linguistiques slavo-roumains*, VI, Slavia, god. 8, Prag 1929/30.
- Skok Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1–4, Zagreb 1971–1974.
- Skok Petar, *Osnovi romanske lingvistik*, knj. 1–3, Zagreb 1940.
- Skok Petar, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, knj. 1–2, Zagreb 1950.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, izd. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, knj. 5, Ljubljana 1991.
- Slovník slovenského jazyka*, izd. Slovenská akadémia vied, knj. 4, Bratislava 1964.
- Słownik języka polskiego*, izd. Polska adademia nauk, knj. 9, Varšava 1967.
- Smičiklas Tadija, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, knj. 2. i d., Zagreb 1904. i d.
- Šetka Jeronim, *Hrvatska kršćanska terminologija*, dio 1 (*Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla*), Šibenik 1940, i dio 2 (*Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla*), Makarska 1964.

- Škerlj Stanko i dr., *Slovenačko-srpskohrvatski rečnik*, izd. 2, Beograd i Ljubljana 1975.
- Šojat Antun, *Turopoljski govori*, Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 6, Zagreb 1982.
- Tkalčić Ivan Krstitelj, *Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba*, knj. 2, Zagreb 1894, i knj. 11, Zagreb 1905.
- Толковый словарь русского языка*, knj. 4, Moskva 1940.
- Tomanović Vaso, *Prilozi toponomastici jadranskih otoka*, Južnoslovenski filolog, knj. 20, Beograd 1953–1954.
- Vitezović Pavao Ritter, *Kronika aliti spomen vsega svijeta vikov*, Zagreb 1696.

The Problem of the Name of Turopolje Region

Summary

Turopolje is a part of the plains between Samobor and Sisak. The original name of this part was first confirmed in 1334 in the form *Turovo *polje*, and for the second time in 1368 in the form *Turjevo pole*. This name appears again in documents as late as in 1530 but in the form *Turovo polje* (or *Turovo pole*) and *Turopolje* (or *Turopole*) and once (in 1580) in the form *Turjopole*.

The name *Turopolje* was indirectly – via the ethnonym *Turopolci* – connected with the name of the Kelt tribe *Taurisci* (Pavao Ritter Vitezović, Matija Petar Katančić). In the first half of 19th century the Hungarian historians claimed that it hides the name of the Hungarian tribe which during the settlement of Hungarians in Europe arrived in Turopolje. In 1910 the historian Emilije Laszowski expressed the view that in the first part of that name the noun *tur* (bison, aurochs) which means 'a kind of wild bull (*Bos primigenius*) which became extinct as early as the 17th century' is preserved, i.e. this name denotes the field in which *tur* lived. Ten years after Laszowski, the historian of law Vladimir Mažuranić expressed the view that the noun *tur* meaning 'a species of wild bull' lived among the Croats in the male name *Tur*. So he thought that *Turopolje* was probably named after a male person known by that name. In 1942 a lawyer and historian Juraj Čuk thought that the name *Turopolje* probably preserves the truncated form of the noblemen's name *Otur* or *Hotur* which has not been attested up to now.

The name *Turopolje* has not been the subject of the detailed philological studies and the above-mentioned Laszowski's opinion has been accepted. It is important to mention here that the opinion of the historian Laszowski has been accepted by the etymologist Petar Skok. However, serious arguments speak against this view:

1. in the variant *Turjevo pole* which was attested in 1368 the adjective couldn't be derived from the name of the animal *tur* (< Common Slavic **turъ*, -*ra*);
2. it is not likely that a plain named after *tur* would have the form *Turovo polje* (or *Turovo pole*) and not *Turje polje* (or *Turje pole*);
3. after animals which move around as bulls do a naturally limited plain could be named but not a part of the plain as in the case of Turopolje.

What is then the motivation of the name Turopolje?

The available historical documents point to the conclusion that the plain of Turopolje from the last years of 12th century until 1328 belonged to Johannites (Hospitalers) as the most important, northeastern part of their Čiče preceptorate (Vukomeričke gorice and the southeastern parts to the river Kupa belonged to this preceptorate). Johannites lived with their preceptor in these plains most of them in the monastery and other necessary buildings which they built in the fortified city of Čičan. On the bases of everything that is known about them we have reason to assume that as early as the first decades after their coming to the preceptorate they succeeded in increasing considerably the cultivable part of the plains which was up to that time mostly wood and swamp. This fact implies that the name of *Turopolje* should be connected with Johannites. As one has reason to assume that in the Johannites Čičan monastery mostly North Italian or Rhetoroman monks from the famous Aquilean patriarchy lived, it can be supposed that they called their preceptor by name pronounced **prečetōre* (in it the last vowel could be considerably weakened). This name, pronounced in such a way by the Croatian folk under the influence of folk etymology, mostly accepted with apheresis in the forms **tūr*, -*a* or **tūr*, -*ja* (compare **Miholjšćak* > *Šćak* 'hill on the island of Ugljan'). Soon after that, in the folk the Johannites part of these plains which, due to the work of Johannites, became more cultivated, obviously started being called by a two-word name in the confirmed forms *Turovo *polje* and *Turjevo pole* in the literal sense of the word 'preceptor's field'. Later, the first form was simplified and substituted by the compound *Turopolje* (or *Turopole*) which is common today and the second form was replaced by the compound *Turjopole* which was confirmed only in 1580. In the end, one should mention the ethnonym *Turovec* which has been confirmed in 1696 and which has been indirectly preserved until the present day in the family name *Turovec* or *Turovac*. This is undoubtedly an ethnonym of the type *Hercegovac*, i.e. an ethnonym by which in Čiče preceptorate the subordinates of the preceptor, or as the folk called him *tur*, were called. This in its own way supports the view that the name of *Turopolje* hides the Croatian adaptation of the North Italian or Rhetoroman name of the Johannite head.

Key words: Turopolje, bison (aurochs), Johannites, preceptor

Ključne riječi: Turopolje, tur, ivanovci, preceptor